

SPORTUGAL

“Ako već niste tamo otišli - ne žalite! Ima to i te kakvih prednosti. U nogometu ćete moći mnogo više uživati u komforu vlastitog kafića, fotelje ili sličnog lokaliteta. Onima koji su ipak otišli, polu ili potpuno pijani navijači urlat će u uho, vidjet će samo neke utakmice, a od obilaska “povijesno-kulturnih znamenitosti” neće vidjeti gotovo ništa jer će netko iz društva uvijek željeti nečim drugim ispuniti vrijeme

✍️ Pišu: Maja Kobol

D. Martinović Ivurek
Snježana Čolić
Ivica Župan
Marko Dragun

Sada uživate u sportu, a počnite štedjeti za put u Portugal u neko mirnije vrijeme, u kojemu ćete moći potpuno doživjeti sve njegove čari jer su nedavna Svjetska izložba i nogometno prvenstvo učinili iznimno mnogo za kvalitetu njegove turističke ponude.

A i čitajući MOJE VRIJEME znat ćete o Portugalu i nogometu više od onih koji misle da su srećkovići što su uspjeli tamo upravo sada otputovati. Pa krenimo na naše malo putovanje.

A da. Ne zaboravite dok traje Prvenstvo i dok čituckate MV, natočiti si čašicu ohlađenog porta, a sa svojom

Kod zubara

- Molim vas, sada vičite iz svega glasa, najjače što možete.
- Ali, doktore, mene ništa ne boli.
- Znam da vas ne boli, ali čekaonica je prepuna, a meni se žuri na utakmicu.

drugom polovicom, ili cijelim društvom pripremite neki portugalski specijalitet, pustite s kasete ili CD-a fado (od latinskog fadum - sudbina, tužna gradska pjesma uz pratnju gitara, afro-brazilskog podrijetla nastala u najstarijem lisabonskom naselju Alfama), Amaliju Rodrigues, npr. i - ugodaj je potpun.

Lagani uvod u (s)portugalsku priču

Smješten u jugozapadnoj Europi, u zapadnom dijelu Pirinejskog (Iberskog) poluotoka, s obalnim područjem od oko 800 km - Portugal ima veoma različit pejzaž (krajobraz), pa u skladu s tim varira i klima od pretežno ocean-

ske (atlantske), umjereno kontinentalne na sjeveroistoku i na krajnjem jugu sredozemne (mediteranske). Glavne rijeke su Douro, Tejo i Guadiana. Zanimljivo je da oko 36% ukupne površine zauzimaju šume. One najvažnije su šume hrasta pltnjaka u području Alenteja. Danas je Portugal podijeljen u pet administrativnih područja: Sjeverno područje, Centralno, područje Lisabona & Vale do Tejo, Alentejo i Algarve. Ta područja međusobno se razlikuju; od industrijskog

sjevera s najvećim brojem stanovnika, preko izoliranog planinskog područja i obalnog centralnog dijela do Lisabona i njegovog okruženja. Kao glavni grad, Lisabon je kozmopolitski grad, s prekrasnom mješavinom starog i modernog, te predstavlja popularnu destinaciju kako za posjetitelje, tako i za poslovne investitore. Od doline Tagus zemlja se otvara ravnica Alenteja - pretežno poljodjelskom području, iako siromašnom, ali zato najvećem području. Područje Algarve je priobalno područje s pretenzijama turističkog razvoja, u okviru čega se podupire masovni turizam, osobito u Algarveu, a manje na Madeiri i Azorima.

Još 1927. godine rodila se ideja o europskom prvenstvu, ali do prvog je trebalo proći pune 33 godine, koje je održano u Francuskoj

Portugal ima oko 10. milijuna stanovnika, od kojih je 98% Portugalaca, pa možemo reći da je nacionalno vrlo homogena zemlja. Nakon osamostaljenja kolonija doselilo se mnogo nebjelačkog stanovništva koje se zbog jezika i vjere smatra Portugalcima. U dijaspori živi oko 4 milijuna Portugalaca i to najviše u Brazilu (1,2 mil) i u Francuskoj (900.000). Više od polovice stanovništva (64%) živi u seoskim područjima. Veći gradovi su: Lisabon, Porto, Vila Nova de Gaia, Amadora, Cascais, Almada, Matosinhos, Coimbra i Braga.

Najveće portugalsko blago

Iako sam Portugal ima tek nešto više od 10 milijuna stanovnika, portugalskim jezikom danas govori između 170 i 210 milijuna ljudi i osmi je jezik u svijetu prema broju stanovnika Planeta koji njime govore. Službeni je u čak sedam država: Angoli, Brazilu, Zelenortskim otocima, Gvineji Bisau, Mozambiku, Portugalu, Sao Toemeu i Prinsipu.

Prije deset godina utemeljena je Zajednica zemalja portugalskog jezika koja okuplja upravo navedene zemlje s ciljem ujedinjavanja i širenja portugalskog jezika i kulturne razmjene među njima.

Kratko povijesno putovanje

Portugal je jedna od najstarijih europskih država nastala u 12. stoljeću

kada Alfonso Henriques potiskuje Maure iz Zapadne Iberije.

S prvim kraljem Dinisom počinje razvoj portugalske kulture jer on pokreće sveučilište, trgovinu, pomorstvo, a sam projektira i gradi dvorce.

Njegovi su zakoni pisani na portugalskom koji se do tada već podosta udaljio od kastiljanskog - preteče španjolskog jezika. No, o jeziku nešto kasnije.

Prvi moderni imperij jedne europske sile zaposjeđa važne dijelove Afrike, Azije i Južne Amerike. Bogatstva tih krajeva s jedne i putovanja morima s druge razvijaju gospodarstvo, obrazovanje, prirodne znanosti i antropologiju.

Krajem 16. stoljeća, nakon loše završenog pohoda na Maroko i ubojstva kralja, Portugal zauzimaju Španjolci. Šezdeset godina kasnije, 1. prosinca, koji se danas slavi kao dan neovisnosti, Portugal se oslobađa od Španjolaca.

Zemlja je oslabljena desetljećima poslije, ali se oporavlja nakon što je u Brazilu, koji je pripadao Portugalu, potkraj 17. stoljeća pronađeno zlato.

U vrijeme vladavine markiza Pombala, zemlju je 1755. zadesio katastrofalni potres, nakon kojega markiz obnavlja Lisabon u neoklasicističkom stilu.

Početkom 19. stoljeća razvitak Portugala prekida Napoleonovo osvajanje, a kraljevska obitelj bježi u Brazil. Francuze potom potiskuju Britanci koji zemlju praktički drže kao svoju koloniju.

Želja za oslobađanjem od

Britanaca ujedinjuje Portugalce i 1820. Portugal je ponovo slobodan, a nepunih stotinu godina poslije, nakon atentata na kralja i njegova nasljednika proglašena je republika, dok 1926. vojnim udarom na vlast dolazi Antonio Salazar čija diktatura traje 30 godina, a prije točno 30 godina ta je vlast srušena novim vojnim udarom, te se uz lijevičarsku vladu prihvaća socijalistički ustav. Smjenjuju se vlade, a četiri godine kasnije na vlast dolaze desničari.

Postupno, Portugal se ipak oslobađa svih radikalizama da bi danas bio dio europske obitelji, s jedne strane poštujući njena pravila igre, a s druge njegujući patrijarhalni oblik domaćeg gospodarstva u kojemu mnoge današnje uspješne kompanije vode tijesno povezane obitelji.

Gospodarstvo se temelji na turizmu, ribarstvu, vinarstvu, proizvodnji maslinovog ulja, pluta. U sklopu gospodarskog buma devedesetih razvija se i tekstilna i elektroindustrija.

Tragovi povijesti u načinu života

Katolička crkva obilježila je povijest, a daje boju i današnjem Portugalu, ali iz sasvim različitih pozicija.

Nekada inkvizicija koja je trajala gotovo dva stoljeća, kasnije, u vrijeme 2. svjetskog rata Salazar uspijeva očuvati neutralnost zemlje tvrdnjom da je takvo stajalište u skladu s proročanstvom Djevice Marije, ko-

Portugal, po broju trsova vinove loze zauzima visoko peto mjesto u svijetu!

Porto nastaje iz nekoliko vrsta autohtonih crnih sorti grožđa

Porto, kažu, osamdesetogodišnjaka pretvara u strastvenog ljubavnika

Čuva se u posebnim drvenim bačvama tri do šest godina, a svoju punu zrelost doživljava nakon toga, odleži u boci ponekad i do trideset godina! Kažu da je vintage pravo vino za zavodenje jer je puno i tamno poput krvi

Miris (s)porta

Onima koji su trenutačno u posjetu Portugalu, ubrzo će postati jasno, da Portugalci osim strasti prema sportu, njeguju i ništa manju - strast prema vinu! Portugal, naime, po broju trsova vinove loze zauzima visoko peto mjesto u svijetu! Iako u njegovim vinogorjima rodi mnogo vrsta grožđa, on je ipak

ja se, prema predanju, ukazala u Fatimi 1917. godine.

Povijest je ostavila traga i u iznimno zanimljivoj portugalskoj kuhinji.

Rimljani su je obogatili češnjakom, lukom, pšenicom maslinama i grožđem, dok muslimani navodnjavanjem i kopanjem kanala počinju uzgajati rižu, a potom i marelice, badem, smokvu, limun i naranče.

Islamski kolonizatori utemeljili su kulinarsku tradiciju mesa i ribe u kombinaciji s voćem, te vrlo slatkih kolača s jajima.

Svjetski putnici u Portugal donose začine: cimet, kurkumu, korijandar i kim iz Indije.

Dakle, ako skombinirate navedeno - eto vašeg originalnog portugalskog recepta za domaći ugodaj nogometnog prvenstva.

Neka vas ne zbune oznake na boca porta. Oznaka LBV je kratica (late bottled vintage), a znači kasno punjeni porto. Proizvod je jedne berbe, čija godina je otisnuta na etiketi. Čuva se u posebnim drvenim bačvama tri do šest godina. U boce se ulijeva tek kada je potpuno zrelo.

Tawny je tamne boje, premda je često proizveden od bijelog i crnog grožđa. Proizvod je vina različitih godina berbe, aromatičan je i slatkast. Pažljivo se njeguje i odleži u drvenim bačvama najmanje šest godina.

Vintage je porto koji se, poput LBV-a dobiva od jedne berbe, ali to mora biti posebno dobra godina i najbolje grožđe. I on odleži u drvenoj

(hrastovoj) bačvi i to dvije do tri godine, a svoju punu zrelost doživljava nakon toga, odleži u boci ponekad i do trideset godina! Kažu da je vintage pravo vino za zavođenje jer je puno i tamno poput krvi. Poslužuje se na posebno atraktivni način, dekantiranjem, kada se polako iznad plamena svijeće pretiče u dekanter, bocu širokog plitkog obloga tijela. Iz nje se i servira. Naime, ta vrsta porta ima mnogo tanina i stvara talog, pa ga je potrebno veoma pažljivo pretakati da dio taloga ne bi dospio u čašu.

Slatkasti porto vintage obično se servira uz zrele, pikantne sirove, poput ovčjeg i parmezana, te uz mekše, fermentirane sirove. Boca dobrog vintage porta skupa je poput suhog zлата. Zna dosegnuti cijenu i do 500 dolara! Prava sitnica za vino koje, kažu, budi strasti pa čak i osamdesetogodišnjaka pretvara u strastvenog ljubavnika.

Ženski gušti, muške strasti

Drage moje djevojke, dame, slušate svakodnevno pitanja poput, "Draga, kada će više taj ručak?", "Gdje su mi čarape?"... Došlo je vrijeme, vaše vrijeme. "Ljubavi moja jedina, što bi da ti spremim za ručak?", "Mišiću moj, joj što te volim!" itd... Umilne pjesme. A, sve to zbog jedne stvari, najvažnije sporedne stvari u svijetu.

Sve zbog nogometa. Motaju Vam se po glavi svakakva pitanja, ali odgovor je jednostavan i uvijek isti. Zato da

bi navečer mogli doći prijatelji s, po mogućnosti, gajbom piva i navijati za Vatrene. Eto zašto. Ali budite pametni, iznenadite ga i ostanite gledati utakmicu. Nemojte sad čupati kosu i gristi nokte, misleći što si to ovaj umišlja i tjera nas da gledamo neke ludake kako trče za loptom. Kažem Vam, imat ćete pod kontrolom Vašeg odabranika ko-

bićete pogledom prostrijeliti i zaustaviti u neograničenom ispijanju velike količine piva te usput uživati u pogledu na ljepotane poput Beckhama, Piresa i Owena. A ni naši nisu za baciti, Pletikosa, Tudor i ostali. Recite mi sad, jesam li u pravu. Koja će to od Vas odbiti pogledati "reviju muške tatišne na travi"?

Kako je sve počelo, svata zaludenost koja će uz male ekrane za vrijeme Europskog Prvenstva prikovati 400 milijuna nogometnih fanatika širom svijeta?

Još 1927. godine rodila se ideja o europskom prvenstvu, ali do prvog je trebalo proći pune 33 godine, koje je održano u Francuskoj.

Kome to treba zahvaliti 4000 volontera koji će raditi tijekom EP-a, sve mladići i djevojke između 18-20 godina? Jednom čovjeku koji je zaslužan za sve to. Henri Delauney, koji je svoju ideju predložio čelnicima Međunarodne nogometne federacije (FIFA), ali koja je to odbila iz straha da će skup najboljih europskih nogometaša ugroziti razvoj planiranog Svjetskog prvenstva koje je startalo 1930. godine u Urugvaju. Trebalo je

proći 20-ak godina kada su Delauneyev sin Pierre i prvi čovjek dnevnika L'Equipe Gabriel Hanot prezentirali novi plan i 1960. godine je počelo natjecanje koje je treći najveći sportski događaj u svijetu, nakon Olimpijskih igara i naravno, Svjetskog nogometnog prvenstva.

Najuspješnija reprezentacija s tri osvojena europska naslova je Njemačka,

zato i ne čudi slogan da je nogomet igra u kojoj igraju dvije momčadi, a pobjednik je uvijek isti, Njemačka. O popularnosti nogometa, o njegovom stalnom osponu govori činjenica da je za ovogodišnje prvenstvo čak pedeset zemalja bilo u "igri". Ali samo šesnaest najsretnijih, najspretnijih i najboljih će dočekati buđenje uz portugalsko sunce. Među njima su i naši Vatrene. Hrvatska nogometna reprezentacija koja je od svog osnutka propustila samo Europsko prvenstvo 2000. godine želi povratiti stari sjaj. Debakl na Dalekom istoku nije baš legao hrvatskom puku koji opet traži uspjeh i priznanje samo uspjeh. Na našim dečkima je da opravdaju povjerenje i pokušaju "otići" što dalje. Pa kako bude! Ako bude!

Na nama je da budemo uz njih, da ih bodrimo i da ih bez obzira na uspjeh dočekamo kao junake, jer to i jesu. Mala država, a konstanta nastupa na velikim natjecanjima, samo po sebi je uspjeh. Što za kraj reći? Fotelja, daljinski, grickalice, prijateljsko okruženje i

Očima umjetnika

nim grobovima iz 12. i 13. stoljeća, ali i u baroknim drvenim kipovima iz kasnog 18. stoljeća, među kojima se posebice ističu jaslice Joaquina Machada de Castra. Talijanska i francuska klasična i romantičarska tradicija ostavila je veliki utjecaj na Machada de Castra krajem 18. stoljeća, kao i na Antónia Soaresa dos Reisa stoljeće poslije.

Škola primitivnih slikara koju je vodio Nuno Gonçalves bila je poznata u 15. stoljeću i na nju su se poslije nadovezivali flamanski majstori u domaćem stilu ukrašavanja palača i samostana i ostavili bogato naslijeđe u sakralnoj umjetnosti.

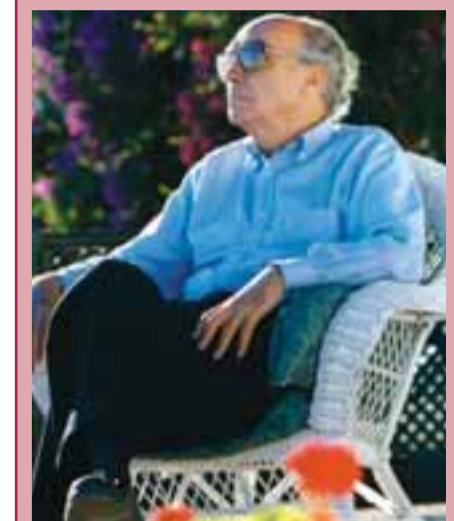
Među dekorativnom plastikom važno mjesto zauzimaju portugalske pločice s galzurom - azulejos - izradene tehnikom koju su Portugalci naslijedili od Maura. Mnoge zgrade iz 16. i 17. stoljeća pokrivene su tim pločicama, dok su u dvoranama palača i dvoraca, uz motive u nekim drugim nježnim bojama, vrlo česti paneli od plavih i bijelih pločica. Lijepi primjeri tog ukrašavanja mogu se vidjeti u Pátio da Carranca, Paço de Sintre u Sintri, crkvi Sao Roque Lisabonu i u Quinta da Bacalhoa u Vila Fresca de Azeiteo blizu Setúbala.

Nacionalna umjetnost svoju je renesansu doživjela u 19. stoljeću, u razdoblju kasnog romantizma. Razdoblje naturalističkog realizma koje je slijedilo otvorilo je put raznim eksperimentima u 20. stoljeću. Maria Helena Vieira da Silva bila je prva portugalska apstraktna slikarica, dok je Carlos Botelho ostao zapamćen po prizorima s lisabonskih ulica.

Od početka 20. stoljeća portugalski umjetnici sudjeluju u velikoj svjetskoj razmjeni umjetničkih problema, poetika i ideja i redovito su, sa zanimljivim postignućima, nazočni na pozornici odvijanja globalnih umjetničkih procesa. Slijedili su pravce i trendove koji su se razvijali u Europi i svijetu i za njima nisu zaostajali, ali ni prednjačili. Mediji u kojima se danas izražavaju pokrivaju širok raspon od crteža, slika, skulptura, grafike, dnevnika i fotografije, preko instalacija, objekata i happeninga i multimedijskih izričaja, tražeći vrlo često i uključivanje šire zajednice u ostvarivanju projekata, a i u novije doba s relevantnim postignućima sudjeluju na velikim svjetskim smotrama likovne umjetnosti poput biennala u Veneciji i Sao Paulu i kasselske Documente.

Jose Saramago - pisanjem osvojen Nobel

Bravar, crtač, službenik u zdravstvu, izdavač, prevoditelj, novinar-pisac. Put je to koji prolazi portugalski nobelovac Jose Saramago, rođen 1922. godine.

Mali čovjek u svakodnevici - čini se obično da običnijim ili dosadnijim ne može biti, ali umjetnost je upravo to - obične, jednostavne stvari reći na neobičan, nesvakidašnji način.

Najpoznatiji mu je roman Sjećanje na samostan (1982). Priču temelji na gradnji samostana u Mafri u 18. stoljeću pri čemu su glavni junaci upravo njegovi graditelji (u hrvatskom prijevodu Tanje Tarbuk objavljen je 2000. VBZ).

Na temelju toga teksta u milanskoj Skali izvedena je i opera Bli-munda. Sjećanje na samostan u suvremenu portugalsku književnost unosi duh južnoameričkog magijskog realizma, a novim ritmom ukidanja grafičkih znakova (navodnika, točaka, zarez...) stvara neprekinutu pripovjedačku melodiju, koja od čitatelja zahtijeva aktivnost i koncentraciju praćenja zglasnutog sadržaja u neformalnom izrazu.

Iz d - vač tako napominje da Saramago ovim romanom o anonimnim graditeljima svijeta "pruža potpuniju sliku i suvremenog portugal - skog društva u kojem svijest o negdašnjem carstvu i moći još uvijek traje".

Portugalska kultura vuče korijene još iz prethistorijskih vremena, preko doba Rimljana i maurskih osvajanja. Svi su ti utjecaji vidljivi u bogatom arheološkom naslijeđu, koje uključuje prethistorijske crteže u pećini u Escorralu, središte rimske uprave u Conombrigi, Dijanin hram u Évori te tipičnu maursku arhitekturu u gradovima na jugu Portugala.

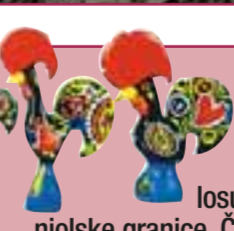
Portugalska umjetnost je kroz stoljeća bila obogaćivana stranim utjecajima, uključujući flamanske, francuske i talijanske, portugalska geografska otkrića otvorila su zemlju orijentalnim utjecajima, a brazilsko bogatstvo u zlatu i dijamantima potaknulo je raskošno barokno ukrašavanje.

Romanički i gotički utjecaji podarili su neke od najvećih katedrala, a nacionalni stil (Arte Manuelina) iz kasnog 16. stoljeća sintetiziran je iz nekoliko različitih formi u luksuznu ornamentiku, dok manuelinski stil odlikuju ekstravagantna uvijanja, okreti, spirale i pomorske teme u dekoraciji.

Iznimni primjeri portugalske arhitekture uključuju samostan Jerónimos u Lisabonu, u ornamentalnom manuelinskom stilu, lisabonsku katedralu Sé, na kojoj je posebice zanimljivo pročelje na kojem se mogu vidjeti ostaci rimske gradnje, lisabonsku Palaču pravde, prekrasan primjer stroge gradnje u modernom stilu, zamak i crkvu Convento de Cristo u Tomaru, portugalski kasnogotički samostan Santa Maria da Vitória u Batalhi, granitni Torre dos Clérigos (Klerički toranj) u Portu i romaničku katedralu u Bragi. Skulptura je pronašla bogati izraz u veličanstve-

Dođete li u Portugal ne možete ne primijetiti široko rasprostranjen motiv pjetlića koji se nalazi na mnogim predmetima: ručnicima, stolnjacima, vrećicama, otvaračima, u stvari gotovo na svemu. Prema legendi "bistri" pjetlić spasio je život čovjeku

Legenda o pjetliću iz Barcelosa

osuđenom na smrt vješanjem u Barcelosu blizu sjeverne španjolske granice. Čovjek je bio krivo optužen za krađu srebra iz grada. Došao je sucu, kojemu je upravo bio serviran pečeni pjetlić za ručak, pokušavajući ga uvjeriti u svoju nevinost. Sudac ga je ipak osudio na smrt vješanjem. Na odlasku čovjek mu je rekao da će i pjetlić propjevati o njegovoj nevinosti - i čudo se dogodilo: pjetlić je propjevao! Nakon toga sudac je opovrgao svoju presudu i čovjek je bio spašen. Tako je pjetlić postao portugalski nacionalni simbol prijateljstva.

Rječnik

Dobar - bom
Gol - gol
Jedanaesterac - verso de onze silabas, penalty
Lopta - esfera, globo, péla
Loš - mau, ruim
Nogomet - futebol
Nogometaš - futebolista, jogador de futebol
Pobjednik - vencedor, campeão
Prvenstvo - primeiramente, em primeiro lugar
Reprezentacija - representação
Teren - terreno
Udarac - golpe, pancada; (glavom) cabeçaça
Utakmica - partida, competição
Vatren - fogo, ígneo, árdego, ardoroso
Zdravo - salve

ZA 4-6 OSOBA POTREBNO JE:

- 1 kg malih do srednje veličine srdela
- biljno ulje za prženje

MARINADA:

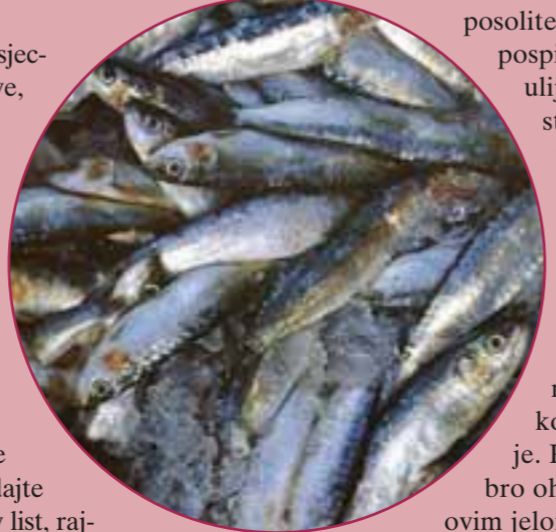
- 3 luka
- 1 rajčica
- 5 žlica maslinovog ulja
- vezica peršina
- 2 češnja češnjaka
- 2 lovorova lista
- 1/2 šalice (100 ml) suhog bijelog vina
- 2 žlice vinskog octa
- sol, papar
- 1 mala žličica mljevene paprike

MARINIRANE SRDELE

Očistite srdela i filetirajte ih, osušite i pržite male porcije. Pustite da se ohladi i ocijedi na papirnatom ubrusu.

Marinada:

Ogulite luk i nasjeckajte na kolutove, ogulite rajčicu, uklonite sjeme i nasjeckajte na komadiće. Nasjeckajte peršin i češnjak sitno. Zagrijte maslinovo ulje na tavi i popržite luk do zlatno-smeđe boje. Zatim dodajte češnjak, lovorov list, raj-

čicu, peršin i posolite. Na kraju dodajte bijelo vino i ocat, kuhajte 5 minuta i ohladite.

Stavite sardine u posudu, posolite, popaprite i pospite s paprikom, ulijte marinadu i stavite u hladnjak 2 dana. Prije serviranja ukasite sardine kolutovima luka i peršinom, i stavite malo marinade preko svake porcije. Poslužite dobro ohlađeno vino s ovim jelom.